

Door de spiegel van A.F.Th. van der Heijden

een literaire wandeling
in de verbeelding en
werkelijkheid van zijn
Geldropse jeugd

Han Roijackers

Door de spiegel van A.F.Th. van der Heijden

een literaire wandeling
in de verbeelding en
werkelijkheid van zijn
Geldropse jeugd

Han Roijackers

Lecturis

Inhoud

Aan de lezer en de wandelaar	7
Wandeling in gouden voetstappen	9
A.F.Th. Van der Heijden	13
Land van herkomst A.F.Th. van der Heijden	15
A.F.Th. in persoon, in werk, in kunst en vak, in waardering	19
Biografische contour	19
Werkdomein	25
Romancyclus De tandeloze tijd	25
Romancyclus Homo duplex	28
Requiems	29
Chronologisch overzicht overige verhalen en romans	31
Dichterlijke bezieling	33
Kunstenaar en vakman	37
Publicaties literaire kunst en schrijverschap	40
Lauweren in tegenwoordige tijd	41
Wandeling	45
Wandelen in het Geldrop van A.F.Th. van der Heijden	47
Wandeling eerste lus	51
1 Kasteel Geldrop, Geldrop mijn dorp	51
2 Beemdstraat (intermezzo), Geldropse romanhelden	53
3 Hemelrijkpad kruising bruggetje, Verlegde grenzen	55
4 Eindhovens Kanaal, Besmeurd paradijs	57
5 Haven Eindhovens Kanaal, Pikante geheimen	59
6 Hulst Café De Muis, Alcohol tirannie	63
7 Hulst nr. 119 'Strontstrietje', Goddelijk en duivels	66
8 Hulst na afslag Elsbroekpad (intermezzo), Onvindbare jeugd	71
9 Heibekstraat (intermezzo), Romanvormige rouw	73
10 Beneden Beekloop winkelcentrum, Onvoltooide verbinding	76

11	Hoek Beneden Beekloop/Neerlandstraat, Gênante liefde	77
12	Hoek Neerlandstraat/'t Geluk, Rivaliserend vandalisme	79
13	Hoek De Lammert/Rietstraat (intermezzo), Poëzie uit schaamte	81
	Wandeling tweede lus	85
14	Kasteelhoeve	85
15	Ingang Kasteel, Onbekend en onbemind	85
16	Hofstraat politiebureau, Kermis in de cel	87
17	Wielstraat (intermezzo), Drank als drift	91
18	Wielstraat uitlopend op De Bleek, Jong in 'De sandwich'	93
19	Molenstraat Kleine Dommel, Symbolische rivieren	95
20	Sluisstraat (intermezzo), Vervalsing of verdichting	97
21	Baron Van Tuyll van Serooskerkenstraat nr. 22, Thjum, de zielsvriend	99
22	Fleskensstraat (intermezzo), Paradoxe moeder	100
23	Hoek Fleskensstraat/Mierloseweg, Moeders handlanger	101
24	Katoenstraat nr. 56, Leerschool Katoenstraat	105
25	Volmolenplein, Afgeleide poëzie	111
26	Hoek Kettingstraat/Twijnstraat, Wonderen met woorden	112
27	Volmolenplein (zijde Vlasstraat), Elegie Volmolenplein	116
28	Vlasstraat nr. 12, Opgroeien in verschil	119
29	Mierloseweg (intermezzo), Echt en niet echt	121
30	Hoek Mierloseweg/Kievitstraat, Pijnlijke loyaliteit	123
31	Mierloseweg (intermezzo), Brabants verleden, universele toekomst	127
	Geraadpleegde literatuur en media	131
	Fotoverantwoording	135
	Colofon	136

Aan de lezer en de wandelaar

In Geldrop, ons dorp tegen Eindhoven aan, is de schrijver A.F.Th. van der Heijden geboren en tot zijn twintigste getogen. Zo'n grootse en veelzijdige schrijver willen wij bewaren en eren in een wandeling langs plekken waar hij gewoond en geleefd heeft en waar hij bijzondere romanscènes heeft gesitueerd. In Geldrop heeft Van der Heijden immers de inspiratie opgedaan voor een fundamentele kernlaag van zijn bijzondere romans.

Rond het idee van de wandeling ontstond een werkgroep van zes vrijwilligers, elk met een eigen deskundigheid en een eigen perspectief op het project. Hun creatieve ideeën en literaire intuïtie geven de wandeling een karakteristieke vorm. Die vorm verlicht ogenschijnlijk alledaagse plaatsen met de gloed van verrassende verbeeldingskracht.

Graag nodigen wij de lezer van dit boek uit om de rijke epische wegen van A.F.Th. van der Heijden te ontdekken. Wij wensen u een mooie wandeling in het Geldrop van A.F.Th. van der Heijden, de gedenkwaardige schrijver uit ons dorp.

Renny de Bruyn

voorzitter werkgroep A.F.Th. van der Heijden wandeling

leden:

Jos Geevers, Leonie Josiassen, Marianne Menting,

Han Roijackers en Mecheline van der Velden

Geldrop, april 2017

Adri, Tivoli/Geldrop 1952, met blauw oog door schuld 'Tientje Poets'

Wandeling in gouden voetstappen

Uit bespiegelingen over het monumentale werk van A.F.Th. van der Heijden ontstond het plan een Van der Heijden wandeling op te zetten. De motieven lagen voor het oprapen.

Het eerste, een feestelijk motief, was de 65^e verjaardag van de schrijver in oktober 2016. Een ander motief was het oprichten van een eerbetoon aan de dorpsjongen die met een groot talent onbevungen een eigen epische wereld schept.

Het interessantste motief, natuurlijk, was en is dat van de relatie tussen de schrijver en de plaats waarin hij geboren werd en tot zijn twintigste jaar opgroeide. Hoe heeft Geldrop A.F.Th. gemaakt en hoe heeft A.F.Th. Geldrop gemaakt?

De plaats van iemands jeugd blijft, soms tegen wil en dank, een zeker kompas in zijn bestaan. Dáár gaat het leven open. Daar gebeuren en kleuren alle dingen voor het eerst. Daar tekenen deugden en zonden zich af. Daar ben je met schade en schande, met hart en verstand geworden wie je wel en niet bent of wilt zijn.

Voor A.F.Th. van der Heijden ligt in Geldrop ook zijn creatieve roeping. Het uit zich in zijn sensitieve observatie, zijn eerste drang om het leven vast te leggen en vast te houden, zijn zucht naar verhalen, zijn vastberaden stappen naar het schrijverschap.

Voortbordurend op de relatie tussen Geldrop en zijn groot geworden schrijver moesten de rollen uiteindelijk genuanceerd worden. Op de keper beschouwd, vervulde Geldrop de natuurlijke functie van plaats van geboorte en opgroeien en leverde het op die manier twintig jaar dagelijkse werkelijkheid.

Als je dan de wederkerigheid invult, namelijk: hoe heeft A.F.Th. Geldrop gemaakt, dan moet je concluderen dat de schrijver het dorp met zijn verbeelding heeft verrijkt. Hij heeft onbevattelijk veel aan

A.F.Th. van der Heijden

Grootouders van moederskant, moeder van Adri staat achter haar vader, omstreeks jaren veertig

Land van herkomst A.F.Th. van der Heijden

Geldrop.....

't Was wel degelijk mijn dorp.

'Het had voor mij wel iets aantrekkelijks Geldrop te noemen. Ik kan me niet voorstellen dat enig ander schrijver Geldrop tot decor zou nemen. Het is een lelijk dorp. Hoe kan een romanschrijver daar nou door worden geïnspireerd? Maar voor mij is het anders, de fabels en mythen van mijn jeugd zijn er gevormd, die horen bij Geldrop, dus waarom zou zo'n lelijk dorp dan niet genoemd mogen worden?

Dat geldt ook voor het dialect, wat ik zo af en toe gebruik in dialogen. Ik vond dat ik dat niet kon vermijden. Als ik het verhaal in Brabant zou laten spelen, moest ook de Brabantse taal meespelen. Je kunt iemand namelijk heel treffend typeren door middel van zijn woorden. Bovendien schuilt er veel poëzie in dialect.'

Uit: interview door Frans Thomése bij de verschijning van 'De proloog' en het eerste deel van de toen nog als trilogie aangekondigde cyclus 'De tandeloze tijd'.

Bruiloftsfoto Adri's ouders, moeder met donkere jurk en lichte diadeem, 1950

Adri met moeder en zusje, Tivoli/Geldrop, ongeveer 1955, voor de verhuizing naar Hulst

A.F.Th. in persoon, in werk, in kunst en vak, in waardering

Biografische contour

Tussen het persoonlijk leven en de literaire kunst van een schrijver bestaat altijd een heen en weer flitsende stroom die beide polen verbindt. Bij A.F.Th. van der Heijden is dit verband organischer dan bij menig andere auteur. De autobiografische suggestie lijkt heel sterk te zijn.

Van der Heijden zelf zegt dat hij autobiografisch werkt terwijl zijn romans niet autobiografisch zijn. Deze paradox is de katalysator van Van der Heijdens creatieve proces. De auteur toont zichzelf om zichzelf weg te schrijven. Hij wordt als het ware een metafoor in een groter verhaal van exemplarische karakters.

Een schrijver die zo te werk gaat, mag je zien als geboren en getogen in de schone letteren.

Maar de werkelijkheid heeft haar eigen feiten.

Adrianus Franciscus Theodorus van der Heijden wordt op 15 oktober 1951 geboren in Geldrop. Zijn geboortehuis, Poemastraat 38 in het Geldropse Tivoli (nu hoort Tivoli bij Eindhoven), is het huis van de grootouders van moederskant, bij wie de ouders inwonen.

Adri groeit op in een arbeidersgezin. Vader is lakspuiter, eerst bij Brabantia, later bij Philips. Zijn moeder is huisvrouw en zorgt voor de drie kinderen, behalve Adri, zijn zusje Marianne en zijn broer Frans.

Na vertrek uit de Poemastraat woonde het gezin in Hulst, verhuisde daarna naar Braakhuizen-Noord en tenslotte naar de wijk Oranjeveld.

Wandeling

Kasteel Geldrop, na een lange geschiedenis centrum van velerlei activiteiten

Wandelen in het Geldrop van A.F.Th. van der Heijden

Gids voor de wandelaar

Op het voorhof van het Kasteel Geldrop begint de wandeling in de verhalen en de werkelijkheid van A.F.Th. van der Heijdens Geldropse jeugd.

Het kasteel speelt geen echte rol in die verhalen maar als hedendaags centrum van Geldropse geschiedenis en cultuur is het een mooi punt van vertrek. Bovendien ligt het kasteel precies op het snijpunt van de twee lussen waaruit de A.F.Th. wandeling bestaat. Iedere lus is een route van vier kilometer zodat de hele wandeling acht kilometer omvat. U eindigt weer bij het kasteel.

U kunt tussen de wandelinghelften in pauzeren in de Kasteelhoeve met iets lekkers erbij. In de eerste wandelhelft is het Heijdensiaanse legendarische Café De Kuster, nu Café De Muis, een aangename rustplaats.

De lussen zijn de verbindinglijnen tussen de locaties die in het werk van Van der Heijden zijn beschreven. Op die locaties spelen zich frapante scènes af uit romans en uit al dan niet autobiografische requiems. U beleeft deze scènes mee in de citaten uit het werk.

Een citaat wordt ingeleid om het fragment in het verband van het grotere geheel te zetten. Van elk citaat wordt vermeld uit welke roman het afkomstig is.

Naast de plaatsen van de verbeelding liggen de ijkpunten van de werkelijkheid: de huizen, de scholen, de straten, de pleinen, de café's, waar de schrijver opgroeide en zich ontwikkelde naar een legendarisch schrijverschap.

Peijnenburg koekfabriek: 'Wat je ruikt, is de beroemde Peijnenburgs koek...'

Wandeling eerste lus

Vertrekpunt

1. Kasteel Geldrop

Geldrop mijn dorp

Hier, vanaf het kasteel een beetje van Geldrop afgewend, wandelen we het Geldrop van A.F.Th. van der Heijden in. U wandelt met hem of hij wandelt met u.

Hij vertelt u in elk geval hoe zijn Geldrop wisselt van beeld zoals de figuraties in een caleidoscoop. Er is het paradijs van het kind, er is het tumult van de ouders, er zijn de vrienden in ontregelende ervaringen, er is het 'anders zijn' door de kiem van het schrijverschap, er is een nieuwe blik als hij in Nijmegen gaat studeren.

Luister hoe alter ego Albert Egberts zijn dorp introduceert bij de jongen die hem van Nijmegen (tijdelijk) terug naar Geldrop verhuist omdat Alberts studiebeurs op is.

Uit: 'Vallende ouders'

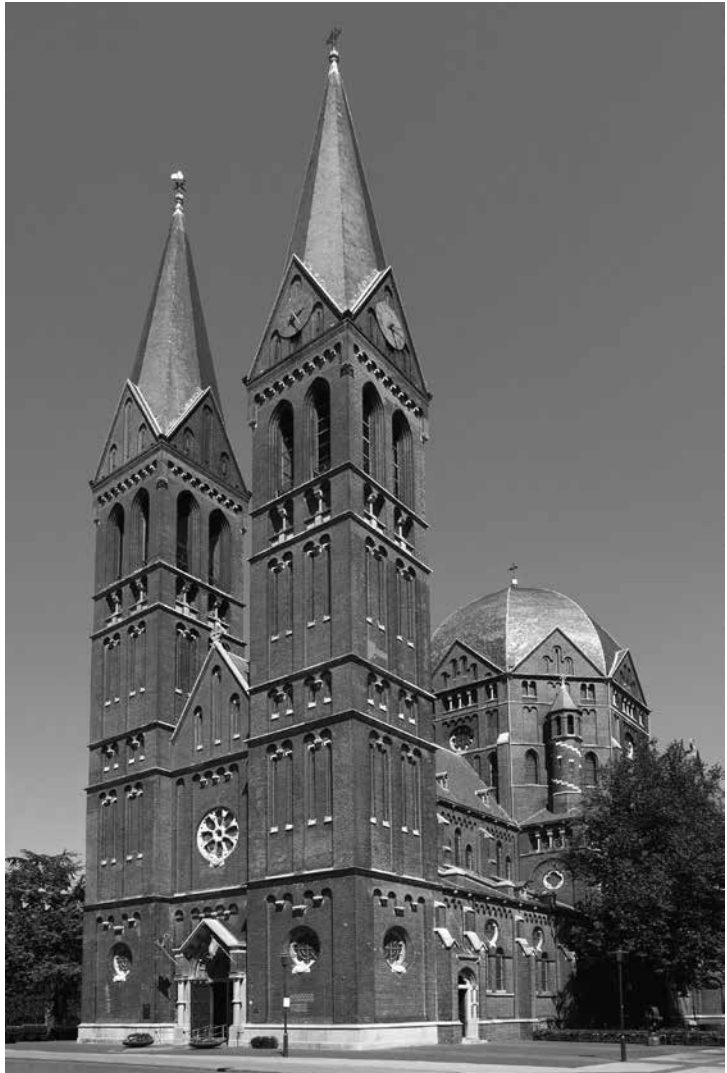
-- Onder het spoorwegviaduct reden we Geldrop binnen. Onmiddellijk vulde een kruidige geur de cabine: van vers baksel, honing, specerijen...t Was wel degelijk mijn dorp.

'Geldrop..' zei de jongen naast me peinzend. 'Toch heb ik er ooit van gehoord. Maar in welk verband?'

'Wat je ruikt, is de beroemde Peynenburgs koek, als je dat bedoelt.'

'Nee, nee.'

'Onze minister van justitie komt hier vandaan. Uit het deel Zesgehuchten, waarvan ik me altijd heb afgevraagd hoe die verzamelnaam kon ontstaan, want de buurt is zelf niet groter dan een half gehucht. Nou ja, misschien

Heilige Brigidakerk Geldrop: 'Precies de Kölner Dom, ...'

valt daaruit te verklaren dat de minister voor zes spreekt en maar een half beleid voert...' En om de neerlandicus te laten horen dat ik mijn Marsman kende, declameerde ik: 'Denkend aan Nederland zie ik gele treinen onbeveeglijk in eindeloos laagland staan. – Hier voorsorteren. Links aanhouden. Rechts zie je de kathedraal van Geldrop. Precies de Kölner Dom, vind je niet? Alleen minder versierd.' --

- ↳ Loop vanaf de ingang van het kasteel, naar het fietspad en sla rechtsaf richting Kasteelhoeve (zie wegwijzer).
Volg het pad naar de Kasteelhoeve en de parkeerplaats naar de doorgaande weg Helze.
Om te vervolgen; steek over bij de kruising met verkeerslichten.
Ga direct linksaf de Rietstraat in.
Loop na 160 meter rechtsaf de Beemdstraat in.

2. Beemdstraat (intermezzo)

Geldropse romanhelden

Je mag een roman nooit bevragen op werkelijkheid, waarheid, realisme of objectiviteit. Een roman is een wereld van zichzelf met zijn eigen logica van denken en doen.

De grote romancyclus 'De tandeloze tijd' van Van der Heijden is dan ook het domein van Albert Egberts. Zelfs al is hij een alter ego van de schrijver, dan toch blijft Albert een gefingeerde persoon die in een heden en verleden binnen de roman, zijn ontwikkelingen ontrafelt.

In 'De tandeloze tijd', in elk geval in de Geldropse laag, zijn de belangrijkste medespelers: de ouders van Albert en zijn vrienden Flix Boezaardt en Thjum Schwantje.

De twee vrienden vormen sociaal de tegenstelling tussen het volkse en het wat betere milieu. Albert fungeert misschien als een beweging

- ▲ Bij het haventje in het Eindhovens kanaal liggen Gonnekes pikante geheimen
- ▼ Eindhovens kanaal, zwemmen in Geldropse Tweka badpakken, 1957

drongen. Zo wordt Egbert Egberts de geheime initiator van Gonnekes verhaal ergens bij het kanaal. Want Gonneke volgt haar eigenzinnige strategie om Egbert Egberts te bevrijden van de (eventuele) gevolgen van zijn daad.

Uit: 'Vallende ouders'

-- *Nog diezelfde zachte lenteavond, tussen het riet aan de oever van het kanaal, palmde Gonneke haar marinier in, en had er haar redenen voor.*

Wat gespeelde weifeling...een bijten op haar lip...Ik weet het niet, Jimmy.' 'Ik ga je nu even pijn doen,' zei hij lief. En Gonneke sprak de eeuwenoude woorden: 'Zul je voorzichtig zijn?' Woorden die al eeuwen lang de mense-lijke soort in stand hielden.

Moeiteloos veinsde ze de pijn die ze de eerste keer, bij Egbert, niet eens gevoeld had. Ze liet Jimmy de daad overdoen. Voortschuivend op haar haalde hij de tijd terug. En toen ze merkte dat hij wilde terugtrekken op het laatste moment, hield ze hem, door haar armen om zijn middel te slaan, listig in zich. Met een vergeefs waarschuwingskreetje schokte hij onhandig –te laat- uit haar weg, en maakte haar bovenbeen een beetje nat.

Een aak voer stampend voorbij. Een hond ging tekeer of het huis van zijn baas uit alle windrichtingen benaderd werd. Het riet schudde, ruiste... Water klotste ertussen. Dunne wolken dreven als vuile rook langs de maan. Jimmy sloeg zich zo hard voor zijn hoofd dat het leek of hij zichzelf echt pijn wilde doen.

'Als de eerste de beste vlerk...!'

En zij greep naar haar buik en hurkte neer, omdat plotseling, met een heftige kriebeling, een zware druppel uit haar lichaam rolde.

'O, god, Jimmy... ik verlies je nu al...!'--

↳ Volg het kanaal tot aan de brug. Sla linksaf bij de brug en volg de weg naar Hulst. Steek de weg over. Rechts is Café De Kuster, tegenwoordig Café De Muis, een mooie plek om uit te rusten, iets lekkers te drinken of zomaar over de weilanden heen te peinzen.

Achttien jaar en bij de tijd in de disco

- ↳ Loop tot het punt waar de Wielstraat uitloopt op het plein De Bleek en rechtsaf buigt.

18. Wielstraat uitlopend op De Bleek

Jong in 'De sandwich'

Kijk over de bank met vogeltjes heen. Daar was ooit de jongerensociëteit 'Joek', gevestigd in een oude smidse aan een doodlopend straatje achter de toenmalige bibliotheek.

'Joek' werd het oefenterrein van drinken (en ander vermaak) in Van der Heijdens jeugd en in 'De sandwich'.

Vriend Frank is in die novelle een prikkelend personage.

Uit: 'De sandwich'

-- Frank was bij mij de wekker van die hele speciale, moeilijk hanteerbare driften waar ik normaal zo goed het deksel op wist te houden. Zijn uitwerking op mij was als de pil die hij me eens te slikken gaf: eerst stond ik een uur lang op een tafel in de hal van de jongerensociëteit, en eiste met elke voorbijganger in discussie te gaan over welk onderwerp dan ook; toen niemand op mijn agressieve voorstel inging, wendde ik me snikkend tot een nis, waar ik ooit –in opdracht van het sociëteitsbestuur- met fosforescerende verf een spinnenweb had geschilderd, en smeekte het web mij als spin in zijn hart op te nemen; omdat de metamorfose geen doorgang vond, eiste ik van het bestuur mij op te sluiten in een keet waar de lege biervaten werden bewaard: dat was wel het minste, vond ik kennelijk. --

- ▲ Op nummer 12 in de Vlasstraat woonde de familie Van der Heijden
- ▼ De Skandiawijk, de andere wijk van vrienden en vriendinnen van stand

28. Vlasstraat nr. 12

Opgroeien in verschil

In de Vlasstraat is Van der Heijdens lagere schooltijd voorbij. Hij gaat naar het Joriscollege in Eindhoven. Zijn alter ego Albert Egberts gaat naar het Augustinianum.

In de romans en requiems treedt het sociale verschil tussen het milieu van herkomst en het milieu van het voortgezette onderwijs, onomwonden naar voren. In 'Asbestemming' zit een scène die trilt van gêne tussen de straat en de betere wijk.

Het speelt zich af op oudejaarsavond. De vrienden en vriendinnen 'van stand' uit de Skandiawijk willen na middernacht nog even bij elkaar zitten. Van der Heijden komt er niet onderuit om ze bij hem thuis uit te nodigen. Hij ontvangt ze op de kamer van zijn zus, nerveus over die simpele kamer en om de schamele ontvangst.

Het ongemak zwelt aan als vader Van der Heijden, dronken, de kamer binnenvalt.

Uit: 'Asbestemming'

-- Daar ging de deur open: mijn vader stak zijn duidelijk dronken kop naar binnen, met zijn gemeenste dronken trek erop. Het ergst was dat hij probeerde zijn dronken kwaadheid waardig te laten klinken, beheerst, en daardoor des te trefzekerder. Het was duidelijk dat hij zijn uitval beneden, in toenemende dronkenschap, had zitten repeteren, met mijn moeder als (steeds afwijzender) klankbord. Zijn bekende dronken lafheid belette hem op primitieve wijze uit te vallen, wat natuurlijk zou zijn geweest. Dit was erger.

'Adri (Adderi – waarom geeft een vader zijn zoon een naam, toch al weinig fraai, en spreekt hem vervolgens ook nog eens verminkt uit?), bedankt voor het Zalig Nieuwjaar wensen, hè.'

Het was rampzalig. Het hatelijke geslis dat van die eindeloos gerepeteerde, 'waardig' bedoelde sneer overbleef! En dan dat Zalig... Wij wens-

Geldrop mijn dorp

Student Albert Egberts uit 'De tandeloze tijd' gidst zijn vriend Geldrop in, een beetje weemoedig, een beetje spottend. Hier in zijn geboortedorp stroomt de Dommel, voor Albert de stilstaande rivier van het onbruikbare, afwachende leven.

Maar in dat ongewisse ontspringt de oerbron van een tartend literair oeuvre, groeien de weidse fabels en mythen van een jeugd, ligt de eerste afdruk van het alomvattende boek dat A.F.Th. van der Heijden ooit wil schrijven.

Dit boek wandelt door de Geldropse laag in zijn werk, door de ijkpunten van leven en verbeelding. Zijn verhalen dompelen alle plaatsen en sporen in de metamorfose van Van der Heijdens magische fantasie.

De wandelaar komt op de biografische plaatsen van de schrijver; de huizen, scholen, cafés, straten en pleinen, waar hij opgroeide en zich ontwikkelde tot zijn twintigste jaar.

Om met A.F.Th. te spreken: 'Bij het lezen was ik zelf helemaal terug in Geldrop....!'

9 789462 262188 >

Lecturis